

УДК 159.9

Т. І. Гудзь

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна)

ВПЛИВ БУЛІНГУ НА РОЗВИТОК Я-КОНЦЕПЦІЇ ПІДЛІТКІВ

T. I. Hudz

THE EFFECT OF BULLYING ON THE DEVELOPMENT OF SELF-CONCEPT IN ADOLESCENTS

На сьогоднішній день у середовищі сучасних підлітків є багато утисків. Вони стосуються психологічних, соціальних, питань гендеру, майнової спроможності, атмосфери в сім'ї та інших аспектів.

У науковому розумінні булінг визначається як систематичне та повторне знущання, фізичне або вербальне насильство, спрямоване на слабших членів групи або спільноти. Це може включати психологічний тиск, соціальну ізоляцію та інші форми агресії.

Першим увагу на конфлікти усередині дитячого колективу у вигляді систематичних досліджень звернув скандинавський учений Девід Олвеус. Свої роботи вчений присвятив їх дослідженню, і, з часом, став творцем моделі булінгу, яка стала базою для подальшого вивчення проблеми.

Сам термін «булінг» походить від англійського дієслова «to bully». Кембриджський словник англійської мови дієслово «to bully» тлумачить як «ображати, залякувати когось, хто є меншим або менш впливовим, часто примушувати таку особу до небажаних дій».

У Відні в 1910 р. А. Адлером, З. Фрейдом і В. Штекелем було ініційовано конгрес на тему «Про суїцид, зокрема, про суїцид тих, хто навчається в середній школі». Тоді ж З. Фрейд писав: «Не можна звинувачувати лише школу в тому, що в ній стільки насилля і в тому, що діти чинять суїциди, але вина школи в тому, що вона нічого не робить, аби хоч якось протистояти цій тенденції».

Перша публікація на тему булінгу була надрукована у 1905 р. К. Дьюксом, тобто, за 5 років до конгресу. Найвизначніша робота в історії дослідження булінгу «Булінг школі: Що ми знаємо та що ми можемо зробити» було написано у 1978 р. Д. Олвеусом. Пізніше було розроблено експериментальну антибулінгову програму, яка пройшла апробацію у 42 норвезьких школах і мала досить високий рівень ефективності. Починаючи з 70-х рр. пошук вирішення проблеми булінгу розпочали вчені багатьох країн світу, такі як А. Пікас, П. Рендолл, Д. Лейн, Е. Мунте, Д. Таттума та ін.

Світ усвідомив, що це не разовий конфлікт, а повноцінна інтернаціональна проблема, яка містить взаємозалежну систему соціальних, психолого-педагогічних проблем. Було створено антибулінгові програми, як державного зразка, так і міжнародного, на зразок інформаційної кампанії #СтопБулінг.

Булінг, як форма неправомірної поведінки, залишає глибокий слід на розвитку Я-концепції підлітків. Це явище впливає на їхнє відчуття себе, соціальну ідентичність та сприйняття своєї унікальності.

Я- концепція – це динамічна система уявлень людини про саму себе, що містить: усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших властивостей; самооцінку; суб'єктивне сприйняття особистістю чинників, які впливають на неї.

Булінг часто порушує емоційний стан підлітків, викликаючи стрес, тривогу та відчуття власної неповноцінності. Це може спричинити формування негативного образу себе та невпевненості в своїх здібностях. Сприяє соціальній ізоляції, що може

значно впливати на соціальну ідентичність підлітка. Роль родини та оточення у формуванні Я-концепції важлива. Якщо булінг не знаходить адекватної реакції від батьків чи вихователів, це може посилити враження підлітка про власну неартість та невідповідність.

Емоційна та соціальна вразливість, що виникає в результаті булінгу, може стати перешкодою для розвитку позитивного Я-концепції.

Систематична профілактика булінгу та надання підтримки тим, хто стикався із цим явищем, може зменшити його негативний вплив. Ініціативи для створення підтримуючого середовища та розвитку навичок психосоціальної адаптації важливі для забезпечення позитивного розвитку особистості підлітка.

Усі ці аспекти об'єднуються, визначаючи важливість розуміння впливу булінгу на розвиток Я-концепції у підлітків. Надання їм підтримки та можливостей для збереження та розвитку позитивного уявлення про себе є ключовим завданням для створення здорового та емоційно стійкого покоління.

Боротьба з булінгом серед підлітків вимагає комплексного та систематичного підходу. Запровадження наступних заходів суттєво вплине на вирішення цієї проблеми, а саме: освітні програми у школах, які навчають учнів визнавати, уникати та поводитися з булінгом; встановлення механізмів для анонімного повідомлення про випадки булінгу та їхнього негайного реагування;

створення груп підтримки для тих, хто стикався з булінгом; впровадження уроків та діяльностей, спрямованих на розвиток емпатії та розуміння різниць між людьми; залучення батьків до процесу виявлення та запобігання булінгу; проведення інформаційних зустрічей для батьків, на яких можна обговорити стратегії попередження булінгу вдома; вживання строгих заходів у випадках виявлення булінгу, включаючи дисциплінарні санкції та вивчення причин.

Ці заходи спрямовані на створення та підтримку безпечного та позитивного середовища для розвитку підлітків, де булінг не має місця.

Сучасне суспільство стикається зі складнощами виховання молодого покоління, а особливо важливо розуміти вплив булінгу на розвиток Я-концепції у підлітків. Ця проблема стає все більш актуальною в контексті загострення соціальних взаємин серед молоді.

Література

1. Барліт О.О. Соціально-педагогічна та психологічна проблема булінгу в освітньому середовищі. Запоріжжя : Олекс, 2011. 52 с.
2. Лушпай Л. І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна. 2013.
3. Мельниченко А. А., Тілікіна Н. В. Передумови та причини виникнення цькування : матер. курсу «Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти».
4. Стельмах С. Булінг у школі та його наслідки. Гуманізація навчально-виховного процесу: *збірник наукових праць* / за заг. ред. проф. В. І. Сипченка. Слов'янськ: СДПУ, 2011. Вип LVI.